

Ses travaux, ceux des géologues montois ont enfin suscité un retour des scientifiques vers le Bassin de Mons où s'illustrèrent tant de fameux géologues (Marlière, 1973).

3. ACTIONS

Depuis 1984, grâce à l'action menée d'abord sous divers contrats temporaires dans le service du professeur Charlet à la Faculté Polytechnique de Mons, puis dans le cadre de l'A.S.B.L. "Malogne", les sites de la Malogne sont redevenus des centres d'intérêts vivants et dynamiques (Leclercq & Bouko, 1983).

Sauvegarder, préserver, étudier et animer sont les quatre mots clés de notre volonté d'agir.

En un premier temps grâce à des levés topographiques, à des expositions, à la publication d'un livre, nous avons pu sensibiliser largement les responsables et le grand public à notre action.

Nous avons ensuite franchi pas à pas de nouvelles étapes. Fin 1987, la dernière champignonnière de Ciplu était en cessation d'activité. Afin de préserver le site souterrain et de maintenir une activité traditionnelle, l'A.S.B.L. a décidé de reprendre cette champignonnière. Si nous sommes aussi didactiques, pédagogues, la gestion de notre projet demande également d'être réaliste. Cette exploitation en est l'illustration. Pour parler clairement, il faut pouvoir assurer un certain autofinancement.

L'ouverture d'un circuit de visites souterraines constitue une autre étape importante car il s'agit de permettre à tous de découvrir les richesses et les intérêts de ces sites. Je l'ai dit plus haut s'il s'agit bien de sauvegarder, préserver et étudier, il faut selon nous aussi animer donc permettre au plus grand nombre de bénéficier de ce que l'on possède.

Notre troisième cheval de bataille : créer un centre de ralliement, un point de chute en quelque sorte.

Pour ce faire, nous avons proposé la restauration d'une gare abandonnée située à un carrefour important de notre espace. Avec l'aide des pouvoirs communaux, régionaux et communautaires, les moyens sont maintenant mis en oeuvre pour que ce centre de recherche et d'animation voit le jour.

Comme toujours dans ce genre d'entreprise, la démarche est difficile, la progression est lente même si aujourd'hui une partie des sites est classée, si une réserve domaniale existe, si des bâtiments sont propriétés communales, régionales, si des travaux sont commandés... il reste encore beaucoup d'incertitudes à lever.

Du sommet du terril au creux des carrières, "il y a tant à découvrir", disait déjà Jules Cornet.

BIBLIOGRAPHIE

LECLERCQ, F. & BOUKO, Ph., 1985 - La Malogne. F.P.Ms, 64 p.

MARLIÈRE, R., 1973 - Bassin de Mons. In : Guides Géologiques Régionaux, Région du Nord. Masson.

VANDYCKE, S., 1987 - Tectonique et sédimentation à la limite Crétacé-Tertiaire dans le Bassin de Mons. Mémoire lic. Sc. Géol. & Min., U.L.-B., 74 p.

Bulletin de la Société belge de Géologie, T. 100 (3-4), 1991, pp. 299-301.
Bulletin van de Belgische Vereniging voor Geologie.

Ed. 1993

BESCHERMING VAN GEOLOGISCHE OBJECTEN IN HET VLAAMSE GEWEST.

door

Silvester TYS¹

MOGELIJKE REGLEMENTAIRE MAATREGELEN

1. Onderscheid dient gemaakt tussen geologisch waardevolle voorwerpen, d.w.z. verplaatsbare dingen, meestal gering in omvang en vervoerbaar, en geologisch waardevolle sites, d.w.z. topografisch afgeliijnde gedeelten van het aardoppervlak of van de ondergrond.
2. Voor de bescherming van geologisch waardevolle voorwerpen biedt de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud, die de basis vormt van de reglementering inzake natuurbehoud, geen enkel wettelijk houvast.

Ook de wet van 7 augustus 1931 op het behoud van monumenten en landschappen biedt geen enkel houvast voor de bescherming van deze voorwerpen die men niet als landschap kan rangschikken.

Geologisch belangrijke voorwerpen vallen evenmin onder toepassing van het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, daar ze geen monument zijn, d.w.z. volgens art. 2 van dit decreet : een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur, dat van algemeen belang is wegens zijn wetenschappelijk, historisch ... of anders sociaal culturele waarde".

Hetzelfde geldt voor het decreet van 17 november 1982, houdende bescherming van het roerend cultureel patrimonium dat toepasselijk is op "roerende voorwerpen of verzamelingen waar de bescherming van algemeen belang is omwille van hun "oudheidkundig, ... of algemeen sociaal culturele waarde" (art. 2).

Voor een onbetwistbare reglementaire bescherming van deze voorwerpen moet worden gedacht aan

nieuwe nationale of regionale maatregelen, deze laatste eventueel in het raam van een aanpassing van voormelde wetten.

3. Geologisch waardevolle sites kunnen bovengronds (ingevolge natuurlijke genese zoals dagzomende plooiingen of ingevolge extractieprocessen, zoals graverijen en dgl. of ondergronds (bekend uit boringen, exploitatie of karstverschijnselen en dgl.) zijn.
- a. Alleen voor bovengrondse sites zou de wet van 1931 kunnen worden ingeroepen wanneer de sites landschappen zijn, waarvan het behoud in historisch, esthetisch of wetenschappelijk opzicht van nationaal belang is (art. 6 van de wet van 1931).

Deze wet bezit twee nadelen t.o.v. de bescherming van geologische objecten :

- de toepassing van die wetgeving is beperkt tot tamelijk grote oppervlakten ;
- deze wet is niet gericht op het beheer van landschappen en geeft geen mogelijkheid tot onteigening wanneer een belangrijke geologische site bedreigd zou zijn.

Het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, zou eventueel kunnen worden ingeroepen, maar het bezit analoge nadelen, doch bestraft beschadiging van het monument.

- b. Natuurlijke bovengrondse of ondergrondse sites zouden kunnen worden beschermd, op grond van de wet van 12 juli 1973, daar art. 1 van deze wet bepaalt dat "De wet beoogt het behoud van de eigen aard... en het ongeschonden karakter van het natuurlijk milieu door middel van maatregelen tot bescherming van de grond, de ondergrond...".

Hoe gaat deze wet te werk t.o.v. gebieden ?

¹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie van Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu, Bestuur Landinrichting, Dienst Natuurbehoud, Markiesstraat 1 - B-1000 Brussel.

Art. 6 van dezelfde wet preciseert nader dat "gebieden die van belang zijn voor de bescherming van ... de ecologische milieus en van de natuurlijke leefruimte kunnen ... tot integrale of gerichte natuurreservaten of ... tot natuurparken worden opgericht..."

Een natuurreservaat kan een gericht of een integraal natuurreservaat zijn.

Volgens art. 7 van de wet van 1973 is een integraal reservaat "een beschermd gebied dat wordt opgericht met het doel er de natuurlijke verschijnselen naar eigen wetten te laten evolueren".

Volgens art. 8 is een gericht reservaat een beschermd areaal waarvan een aangepast beheer de bestaande toestand tracht te behouden. Te dien einde kunnen "maatregelen worden genomen om bepaalde plante- of diersoorten in stand te houden, te controleren of terug in te voeren, om bepaalde uitzichten van het plantendek te bestendigen of om ontaarde milieus te herstellen".

Voor de bescherming van een geologisch waardevolle site komt dan normaal alleen een integraal reservaat in aanmerking of uitzonderlijk een natuurpark omdat in dit laatste "maatregelen die tot doel hebben ... het behoud van de bodem te beschermen" hun plaats vinden. Die site moet dan wel voldoende uitgestrekt zijn (1000 ha of meer). Geen enkele geologische site lijkt uitgestrekt genoeg te zijn om als natuurpark te worden beschermd.

Welke zijn de gevolgen van een aanwijzing als reservaat ?

De verbodsbepalingen die gelden voor reservaten zijn ook van toepassing, op grond van art. 11 van de wet voor specifiek geologische sites. Dit artikel verbiedt onder meer over te gaan tot opgravingen, boringen, grondwerken of exploitatie van materialen, om het even welk werk uit te voeren dat de aard van de grond, het uitzicht van het terrein, de bronnen en het hydrografisch net zou kunnen wijzigen, boven- of ondergrondse leidingen te leggen, gebouwen of schuilplaatsen op te trekken en reclameborden en aanplakbrieven aan te brengen.

De Koning, lees thans de Vlaamse Regering, kan in bijzondere gevallen sommige van de in dit artikel bedoelde verbodsmatregelen opheffen.

Een voordeel van de wet van 1973 is ook dat op grond van haar art. 6 met het oog op de verwezenlijking van de doelstellingen van de wet, onroerende goederen door onteigening ten algemene nutte

kunnen worden verkregen. Het bewuste goed moet dan echter wel zeer waardevol zijn, wat door belangrijke wetenschappelijke studies moet worden ondersteund.

Samenvattend kan men stellen dat, gelet op het feit dat de wet van 12 juli 1973 op grond van haar diverse bepalingen, vooral op het behoud van het biotisch leefmilieu gericht is, men zich terecht kan afvragen of het wel aangewezen is die wet te gebruiken als basis voor de bescherming van geologisch waardevolle sites.

Een rangschikking als monument, met dwingende beschermingsbepalingen, eventueel aangevuld met een beheersovereenkomst inzake beheer van het geologisch patrimonium zou een meer aanvaardbare formule kunnen zijn.

c. De artikelen 20 en 30 van het bosdecreet van 13 juni 1990 bepalen resp. voor alle openbare bossen (maar met mogelijkheid tot machtiging van het bosbeheer) en voor de bosreservaten (zonder mogelijkheid tot machtiging) dat het, onverminderd andere verbodsbepalingen, de wetgeving op de ruimtelijke ordening en de stedenbouw, de jacht, het natuurbehoud, de diergeneeskundige politie, de plantenbescherming, het afvalstoffendecreet en het beheersplan verboden is :

3. "...werkzaamheden uit te voeren die niet in het beheersplan zijn opgenomen en die van aard zijn wijzigingen aan te brengen in de mineralogische en paleontologische sites, de archeologische grondvesten, het landschap, het reliëf, de natuurlijke waterafvloeiing, de bodemvruchtbaarheid, de zuiverheid en het regime van de waterlopen, de vegetatie en de inheemse flora en fauna,"

d. Het decreet van 2 juli 1981 is onrechtstreeks ook van belang.

Dit decreet verbiedt het achterlaten van afvalstoffen (art. 5) en verplicht iedereen die een aantal met name genoemde categorieën van afvalstoffen produceert (autowrakken bv.) zich daarvan alleen te ontdoen volgens de regelen gesteld door het decreet (art. 6). Een systeem van vergunningen en controles wordt ingesteld, onder toezicht van de "Openbare Afvalstoffenmaatschappij voor het Vlaamse Gewest". Het achterlaten van afvalstoffen in strijd met de bepalingen van het decreet, wordt bestraft (art. 56) en de rechtbank moet de overtreder eveneens veroordelen tot het verwijderen ervan (art. 59).

4. In zijn "Milieubeleidsplan en Natuurontwikkelingsplan (1990-1995)" schrijft de Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Natuurbehoud en Landinrichting dat het overheidsbeleid t.o.v. specifiek aardkundige waarden vooral gericht moet zijn op het voorkomen van grootschalige ingrepen in het reliëf en in de bodemstructuur, zodat de instrumenten voor de bescherming van aardkundige waarden vooral op het vlak van het ruimtelijk beleid en de inrichting liggen.

In zijn beleid t.o.v. de aardkundige waarden, heeft de Gemeenschapminister op grond van de criteria toegankelijkheid, zeldzaamheid, vervangbaarheid en het nog werkzaam zijn van aardkundige processen aandacht voor

- landschappen die zijn gevormd onder invloed van bewegingen van aardkorst (breuken) ;
- landschappen die zijn gevormd door fluviale processen (terrassen), eolische processen (loessdek), hellingprocessen of ijswerking (pingo's) ;
- landschappen die zijn gevormd onder directe en indirecte invloed van de zee (estuaria, slikken, schorren en kreken) ;
- landschappen die zijn gevormd onder invloed van de wind (kustduinen, landduinen, rivierduinen en donken) ;
- landschapselementen die zijn ontstaan door oplossing van gesteenten in de ondergrond (dolines) ;
- hoogveengebieden en delen van laagveengebieden.

Natuurlijke processen als getijde- en golfwerking, hoog- en laagveenvorming en winderosie spelen hier een belangrijke rol voor een duurzame instandhouding.

Gesteld wordt dat de overheid dient te bewerkstelligen en te stimuleren dat zorgvuldig wordt omgegaan met de aardkundige waarden. Het beleid is gericht op het voorkomen van grootschalige ingrepen in reliëf en bodemstructuur en het zo weinig mogelijk storen van nog actieve aardkundige processen. Slechts weinige aardkundige waarden (bijvoorbeeld kunstmatige ontsluitingen, groeven) vereisen een actief beheer.

De overheid zal, waar relevant, initiatieven van andere overheden en particulieren gericht op bescherming van aardkundige waarden ondersteunen en, incidenteel, gebruik maken van de verwerving van objecten.

5. Een lacune in de wet van 1973 is het gebrek aan reglementaire maatregelen m.b.t. de natuureducatie.

Deze wet geeft dan ook geen enkele basis om aandacht voor de bescherming van aardkundige waarden bij het groter publiek te wekken of te stimuleren. Uiteraard zou men hier vrije initiatieven kunnen overwegen voor zover financiële middelen beschikbaar zijn.